

A fejlődő országok felemelkedése

STEVEN RADELET: THE RISE OF THE WORLD'S
POOREST COUNTRIES
JOURNAL OF DEMOCRACY, OCTOBER 2015,
VOLUME 4, PAGE 5-19

Több mint 2 évtizede tart a folyamat, amelynek során a világ legszegényebb országai gyors és óriási fejlődésen mennek keresztül. Ekkora ütemű fejlődés az 1990-es évek óta példátlan. 1 milliárd ember emelkedett fel az óriási szegénységből, a gyermekhalálozás a felére csökkent, a várható élettartam jelentősen növekedett, lányok milliói iratkoztak be iskolába, a polgárháborúk okozta haláleseteknek száma a negyedére csökkent, az átlagos kereset megduplázódott, az élelmiszertermelés 50%-kal növekedett, valamint a demokrácia nagymértékben elterjedt a szegény országokban, legyőzve az útjába kerülő kudarokat, akadályokat és tökéletlenségeket – írja Steven Radelet.

Azonban az emberek többsége úgy gondolja, hogy a fejlődő országok (India és Kína kivételével) örökké a szegénység süllyesztőjében fognak maradni, stagnáló gazdasággal és diktatúrával.

A szerző rámutat arra, hogy valójában egy fontos átalakulásnak vagyunk tanui. Ez a folyamat az 1960-as, 70-es években kezdődött, elsősorban a Kelet-Ázsiai országokban volt megfigyelhető, valamint Botswanában és a Mauritiusi Köztársaságban. Kína újbóli felemelkedése a 80-as években korszakváltó volt. Fejlődő országok tucatjai, Banglades, Brazília, Chile, Costa Rica és Magyarország nagy válto-

zásokon mentek keresztül illetve növekedést értek el a gazdasági élet területein. A keresetek jelentősen nőttek és csökkent a szegénység. Néhány fejlődő országnak, pl. Kongónak és Szíriának nem sikerült a felemelkedés, de összegezve: a fejlődő országok sokkal gazdagabbak, jobban kormányozottak lettek, a lakosaik pedig egészségesebbek.

A fejlődést 6 faktor határozza meg: a szegénység, egészség, oktatás, jövedelem, demokrácia és a háború. A szerző a tanulmány következő részében az ezeken a területek tapasztalható fejlődésről ír részletesebben.

Az ipari forradalomig a szegénység aránya folyamatosan nőtt, a közelmúltban viszont ez az arány nagy mértékben csökkent. Extrém szegényeknek nevezzük azokat, akik kevesebb mint 1.25 \$-t keresnek naponta; 1993-ra az extrém szegények száma meghaladta a 2 milliárdot, ez mára alig 1 milliárd.

Az egészségügy fejlődése is óriási. Csökkent a megelőzhető vírusok által okozott halálesetek száma, valamint nőtt a várható élettartam. Az AIDS-ben elhunytak száma 1 millióval csökkent, a malária és a TBC is ritkább, a várható élettartam pedig 50 évről 65-re emelkedett. A gyermekhalálozások száma minden fejlődő országban csökkenő tendenciát mutat.

Az oktatás is fejlődik, egyre több gyermek vesz részt a közoktatásban. A tanulók aránya az 1980-as 72%-ról 87%-ra emelkedett. A változás, fejlődés mértéke a lányok esetében drasztikusabb: míg 1980-ban a fejlődő országokban a lányok fele járt iskolába, addig ma már 5 lány közül 4 elvégzi az általános iskolát. Azonban az oktatás minősége továbbra is egy komoly probléma maradt, az oktatás fókuszja a fejlődő országokban mostanra átváltott az elérhetőség növekedése helyett a minőség

javítására. A fejlődés jelentős és az oktatás színvonala is javul.

Fontos faktor a jövedelem fejlődése is; ezen a téren is folyamatos növekedés tapasztalható a legtöbb országban. 1977 és 1994 között az egy főre jutó GDP növekedés a fejlődő országokban nulla volt. Azonban a 1990-es évek elejétől kezdve az átlagos növekedés 3%-ra ugrott évente. A gazdasági visszaesésben is változást tapasztalhatunk: régen 51 fejlődő országban volt tapasztalható gazdasági csökkenés, ez mára csak 10 országnál van jelen.

A fejlődő országok politikai berendezkedése is befolyásolja a fejlődést. Országok tucatjaiban jelent meg a demokrácia. Az 1980-as években a legtöbb fejlődő országban szélsőjobb-, vagy szélsőbaloldali diktatúra volt, ahol az államcsíny, az erőszak, a merényletek és az emberi jogok megsértése szinte mindennapos volt. Mára azonban a demokráciák felemelkedése vált jellemzővé. A demokrácia nem feltétlenül hibátlan és néha korrump, de jobban működik, mint a diktatúra.

A demokrácia hibái miatt a demokratikus berendezkedésre való átállás üteme 2005 óta csökkent, és volt olyan ország is, ahol visszatértek a diktatúrára. De sosem vált még ennyi alacsony jövedelemmel rendelkező ország demokratikussá ilyen rövid idő alatt.

Az utolsó befolyásoló tényező a háborúk és az erőszak gyakorisága a fejlődő országokban. Napjainkban sokkal kevesebb a háború, mint régebben. A pesszista nézetekkel ellentétben a történelem legbékésebb idejét éljük. A háború okozta halálesetek a harmadára csökkentek. 2011 óta a Szíriában zajló háború miatt ugyan ez a szám növekszik, de még mindig jelentősen az 1980-as érték alatt van.

A szerző szerint a változást 3 fontos mozgósító erő okozta. Először is, a globális

politikai és gazdasági feltételek sokkal kedvezőbbek voltak a fejlődésre mint korábban (pl. vége lett a hidegháborúnak). Az USA és a Szovjetunió nem támogatta tovább a diktátorokat, akik így egyesével elbuktak. A kommunizmus és a szélsőjobboldali diktatúra is elvesztette minden hitelességét. Kína irányváltoztatása 1980-ban befolyásolta a többi fejlődő országot is, és a többi ázsiai ország gazdasági sikerével egy új konszenzus alakult, ami a piacgazdaságot részesítette előnyben. Ezzel együtt a diktatúrák és az autoriter rendszerek bukása miatt népszerű lett a demokrácia, mert megbízhatóbb és jobban tiszteletben tartja az alapvető emberi jogokat és a szabadságot. A fejlődő országokban bevezették a főbb gazdasági és politikai reformokat, gazdaságuk pedig növekedésnek indult.

A globalizáció az egészségügytől a mezőgazdaságon át a kommunikációig új gazdasági lehetőségeket hozott. A globalizációval megerősödött a piac és a pénz szerepe és olyan ötletek, újítások jelentek meg, amelyek további lökést adtak a fejlődésnek. Az új technológiák (oltások, műtrágya, elektromosság elterjedése) tovább csökkentették a szegénységet. A piac hétszer akkora ma a fejlődő országokban, mint 20 éve, és az információáradat is óriási.

A demokrácia szoros kapcsolatban áll a fejlődéssel. A tanulmány megemlíti, hogy az elmúlt évtizedek nagymértékű politikai változásai feje tetejére állítottak néhány régebbi tényt a demokráciáról és a fejlődésről. Egészen idáig az uralkodó nézet az volt, hogy ha egy fejlődő ország haladást akar elérni, a legjobb, ha egy jóindulatú diktátort tesz az ország élére. A hidegháború vége óta ez megváltozott. A fejlődő országok többsége szilárd gazdasággal rendelkezik és a társadalmi folya-

matok demokratizálódtak. Bár vannak fontos kivételek, mint pl. Kína és Vietnám, ahol nincs demokrácia, de általánosságban elmondható, hogy a demokratikus kormányok sokkal nagyobb felelősséget éreznek az állampolgárok szükségleteinek kielégítésével kapcsolatban és ezért a politikai motiváció az, hogy több lehetőséget teremtsenek a gazdasági és társadalmi fejlődésnek. Bár a jó diktátorok felvirágoztatják az országot, a diktátorválasztás igen kockázatos – írja a szerző. Attól, hogy vannak kivételek, mint pl. Deng Xiaoping, a legtöbb diktátor egyre rosszabbá válik az idő során és gazdasági katasztrófát okoz. Az embereknek tudtukon kívül is szabadságra van szükségük. Indonéziában az 1990-es években gazdasági sikert akartak elérni diktatúra mellett, viszont az ázsiai gazdasági válság bekövetkezése után a társadalom leváltotta a diktátort. Az indonéz demokráciát akartak és fejlődést; ez a demokrácia pedig már egy évtizede működik töretlenül az országban. Tény, hogy az autoriter kormányok nem tudnak hosszú távon úgy fejlődni, mint a demokratikusak. Egy fejlődő demokratikus ország növekedési rátája 1995 óta évente 3%, míg egy nem demokratáé 2.9%, emellett sok nem-demokratikus ország gazdasági csökkenést mutat. Ezt a tényt bizonyítja Fekete-Afrika gazdasága, ami a demokrácia megjelenése óta 0,7%-kal gyorsabban növekszik évente.

Manapság kételyek merültek fel a demokráciával kapcsolatban. Törökország egyre inkább autoriter berendezkedés felé mozdult el, míg Magyarország miniszterelnöke nyilvánosan beszél az illiberalizmus előnyeiről. De attól, hogy néhány fejlődő ország kritizálja a demokráciát, a tapasztalat azt mutatta: a demokrácia a bevezetése után megszilárdul és hagyományosnyá válik.

De mi lesz a jövőben? A szerző szerint 3 lehetséges kimenetel történhet: a fejlődés továbbra is vagy folytatódik, vagy stagnál, vagy pedig teljesen megáll és a fejlődés helyett akár visszaesés is elképzelhető.

Ha a fejlődés folytatódik, az oktatás és az egészségügy továbbra is jó irányba fog haladni, a bérek növekednek és a szegények száma csökken. A technológiai innováció tovább halad előre és a demokrácia valószínűleg tovább mélyül. A piaci és pénzügyi folyamatok erősödnek és az új technológiák forradalmasítják a gazdaságokat. Ha így folytatódik, további 700 millió ember tud kiemelkedni az extrém szegénységből és várhatóan csökkeni fog a betegségek száma.

Van rá esély, hogy a fejlődés stagnálni fog. Erre vészjelek utalnak – a globális növekedés a gazdasági világválság óta lecsökkent és sok ország távolabb került a demokráciától. Az elkövetkezendő évtizedekben a növekedés jelentősen csökkenhet, ez főleg Kínában, az Egyesült Államokban és Európában lesz tapasztalható. Ahogy a verseny növekszik, az országok reagálhatnak erre úgy, hogy gátolják a szabad kereskedelmet, ezzel is lassítva a növekedést. Ahogy a fejlődés sebessége csökken, az emberek csalódnak a demokráciában és újra radikalizálódnak.

Ahogy a cikkben is olvasható, harmadik kimenetel a legrosszabb. A klímaváltozás miatt az emberiség nyomás alatt áll, a környezeti problémák elterjedése, a háborúk visszatérése és a fejlődés megállása vagy megfordulása is szóba jöhet. Habár a fejlődő országok nem igazán felelősek a klímaváltozásért, ők is megérzik ennek a hatását. Ezek között van a csökkenő élelmiszertermelés, a vízhiány, a romló egészségügyi állapotok. Kína hatalomra jutása a Nyugat bukásával együtt feszültségeket okoz a piacon, valamint a nemzetközi

kapcsolatokban is, ami akár háborúhoz vezethet. A demokrácia elbukik és újra zsarnokság jelenik meg, amit a szegény országok fognak megsínyleni a legjobban. A szerző felteszi a kérdést: hogyan tudjuk elérni, hogy az első kimenetel, vagyis a fejlődés folytatása történjen meg?

A legfejlettebb országok döntései fontosak lesznek a kérdés megválaszolásában. Lépéseket kell tenniük a saját gazdaságuk és politikai rendszerük megerősítése érdekében, hogy létre tudjanak hozni egy olyan globális környezetet, amelyben virágozni tudnak a fejlődő országok. A legfontosabb az, hogy példát mutassanak a demokrácia megtartásával. Ezzel egy időben, a leggazdagabb országoknak lépéseket kell tenniük a klímaváltozás fókuszba helyezésében is.

Először is fontos, hogy a gazdag országok az élen járjanak a nemzetközi szervezetek (pl. IMF, WTO) hatékonyságának és jogi tisztaságának fejlesztésében is. Meghatározó lépés lenne a kulcsszervezetek szavazási rendszerének megreformálása úgy, hogy figyelembe vegyék a feltörekvő országok növekvő gazdasági erejét is. Másodszor, a folyamatos fejlődés a gazdag és szegény országokban egyaránt jelentős beruházásokat igényel majd az új technológiák és a fejlesztések terén. Az eddigi leggyorsabb technológiai haladás korszakában élünk, gondolva itt a mobiltelefonokra, az internetre, a fejlett repülőgépekre, valamint a hatékony oltásokra és gyógyszerekre. Ezen technológiák közül sok még nem érte el a teljes potenciálját a fejlődő országokban, és megvan a lehetőség a további fejlődésre, csupán szélesebb körben elérhetővé kell tennünk őket. A technológia önmagában nem fogja megoldani a problémákat, habár a fejlesztésekbe fektetett összegek nélkül nem oldhatók meg a kihívások.

A tartós előre lépéshez jó kormányzásra és hatékony vezetésre van szükség, amelynek célja hatékony államok és intézmények létrehozása. A fenntartható fejlődés olyan államot igényel, amely képes a tulajdonjogok hatékony védelmére, az igazságszolgáltatás felügyeletére, a biztonság biztosítására, a korrupció megfékezésére, az alapvető egészségügyi és oktatási szolgáltatások biztosítására, valamint a szabadságjogok védelmére. A demokrácia megszilárdulása a gazdasági és társadalmi fejlődést megvalósító kormányoktól függ. Ezzel egy időben a fejlődő országoknak diverzifikálniuk kell a gazdaságukat.

Végezetül, a hosszú távú fejlődés jelentős beruházásokat igényel az oktatás, az egészségügy és a szociális biztonsági hálózatok területein. Az oktatás fejlesztése érdekében megtett lépéseknek, bár országonként különbözőek lehetnek, de a jobb tanárképzés, a képzett tanárok megfizetése és a jobb tantervek kidolgozására kell irányulniuk, hogy ezek által általános segítséget nyújtsanak az országok fejlődésében, éppen úgy, ahogy ezt a célt szolgálná a felsőoktatásra helyezett nagyobb fókusz is.

Ez egy nagyra törő program, de a szerző írása szerint megvalósítása nem lehetetlen. Pont ugyanannyira tűnik most lehetetlennek, mint az, hogy a második világháború után újjá kellett építeni Japánt és Európát, véget kellett vetni a fasiszmusnak és a náciizmusnak, és új nemzetközi szervezetekkel kellett megtartani a békét. Annak idején ez mind véghezvihető volt nemzetközi összefogással és technológiák fejlesztésével. Nem szabad alábecsülni a fejlődő országokban rejlő lehetőségeket! A fejlődés nem tartja fent saját magát; olyan dolog ez, amit nekünk kell kontrollálni.

MOLNÁR ROLAND